

Denken als tegenwicht

Petra Bolhuis & Theo Meereboer

College 10
Leesstof website

www.maieutiek.nl

Inleiding

- ▣ Waar is de herkomst van de denkende mens?
- ▣ Arendt zegt die denkende mens is er mét dat de mens ontstaat.
- ▣ Denken is proces van verandering in het brein.
- ▣ Denken vindt zelfs niet alleen in het brein plaats, maar het brein maakt wel veel complexer denken mogelijk.

www.maieutiek.nl

I Culturisatie van artefacten

- ▣ Mens = gebruiker van artefacten
- ▣ Gevolg; Tweezijdige domesticatie
- ▣ Eigen aanleg
- ▣ Context
- ▣ Voorouders
- ▣ Imitatie van omgeving

www.maieutiek.nl

The life of the mind

- ▣ Denken; het geformaliseerde gedrag in het (fysiek) geheugen opgeslagen.
- ▣ Willen ; levenswil wordt; reactief en actief.
- ▣ Oordelen; Vanuit de natuur het juiste doen is de biologische basis van het oordelen. (Onbewust) weten van kennis van voorouders speelt grote rol.

www.maieutiek.nl

Geweten

- ▣ Goed en kwaad bestaan nog niet als zodanig. Geweten is hier niet het juiste woord.
- ▣ Groepsdieren kent én de uniciteit én houden aan regels.

www.maieutiek.nl

II Vooroudergeloof

- ▣ De voorouders zijn allang niet meer lijfelijk aanwezig, maar hun identiteit leeft voort.
- ▣ De mens kan het niet-aanwezige aanwezig stellen.
- ▣ De voorouder beoordeelt de handelingen van de levenden.

www.maieutiek.nl

The life of the mind

- ▣ Denken ; bewustzijn van verschijnselen.
- ▣ Willen; Directe overleven én geloof in de voorouders.
- ▣ Oordelen ; De omgang met het artefact moet getoetst aan de herinnering, aan de wil van de voorouders. Het oordeelsvermogen wordt gedeeltelijk abstract.

www.maieutiek.nl

Geweten

- ▣ De niet meer lijfelijk aanwezige voorouders geven of onthouden hun zegen aan het cultureel gedrag van de leden van de gemeenschap. Dit eist een actief en duurzaam bewustzijn van de leden van de gemeenschap.
- ▣ Binnen de gemeenschap ontstaat dus een soort van geweten in de vorm van ambachtelijk handelen en geordende zorg.

www.maieutiek.nl

III verbeeldingskracht

- ▣ 'surplus' aan levenswil ontstaat
- ▣ vacuüm in het begrijpen ontstaat.
- ▣ De bovenwereld van voorouders en geesten is ontoereikend om kiemkracht, wieden, zaaien, maaien en alle andere voor de landbouw en veeteelt belangrijke zaken te verklaren.
- ▣ Er komt een godenwereld deze krijgt gaandeweg een ordening en wordt tot een kosmogonie.

www.maieutiek.nl

The life of the mind

- ▣ Denken; Hier is de lijn van gezond verstand, *sensus communis*, van kennis en betekenisverlening nog een hechte eenheid.
- ▣ Willen ; Het niet op overleven gerichte willen ontstaat. Dit is uitdrukking van overvloed.
- ▣ Oordelen; De waarheid is gezond verstand én is betekenisverlening.

www.maieutiek.nl

Geweten

- ▣ De mensen die de wil van de goden uitleggen aan de hand van de verschijnselen worden belangrijk.
- ▣ Sjamanen en priesters gaan handelingsaanwijzingen geven en worden gezien als tussenpersonen tussen de goden en de mensenwereld. (extern geweten)
- ▣ De gramschap van de goden moest worden gestild, hun eisen uitgelegd.

www.maieutiek.nl

IV Axiale tijd

- ▣ De kwaliteit van het leven komt in de aandacht.
- ▣ Net het hier en nu , maar vooral daar een straks wordt belangrijk voor het 'overleven'
- ▣ In plaats van een leven in verweer tegen de macht van de omstandigheden gaat de mens zijn innerlijk als primair machtscentrum ervaren.

www.maieutiek.nl

The life of the mind

- ▣ Denken; Er is denken dat begrip van de natuurlijke omstandigheden verre overstijgt. Er ontstaat een wie.
- ▣ Willen; goed en kwaad, soms zelfs tegengesteld aan het overleven.
- ▣ Oordelen; 'goed, beter, best' van de volgende handelingen. Niet de onzekerheid van de gunst of ongunst van de goden bepaalt het oordeel, maar kennis van het eigen kunnen.

www.maieutiek.nl

Geweten

- ▣ Voor die Griekse vrije mannen was het 'goede' een uitblinken.
- ▣ De voorouders worden toeschouwers.
- ▣ De gewetensfunctie die hierbij hoort is de afweging of wel alles is ondernomen om de allerbeste te zijn.

www.maieutiek.nl

V Socrates

- ▣ Het optreden van Socrates maakt het oordelen los van het primaat van de feitelijke werkzaamheid.
- ▣ Niet langer is de effectiviteit van de handeling het belangrijkste.
- ▣ Het 'goede' wordt bij Socrates niet langer bepaald door de gemeenschap en het succes, maar door een innerlijk afwegen van denkbeelden in relatie tot het 'goede'.

www.maieutiek.nl

The life of the mind

- ▣ Denken ; Een dialoog interieur, persoonlijk goede
- ▣ Willen; Socrates kent vrije wil.
- ▣ Oordelen; Optimalisering van het gedrag in de wereld van de verschijnselen, Socrates maakt het hieruit los en geeft het absolute primaat aan het oordeel met betrekking tot het ideële 'goede'.

www.maieutiek.nl

Geweten

- ▣ Wat we hier zien ontstaan is een begin van het geweten zoals als wij dat tot op de dag van vandaag kennen.
- ▣ Voor Socrates is het 'goede' dat het geweten biedt ook een herinnering aan die bovenwereld van de Idea en ligt in die zin ook in het verlengde van een vooroudergeloof.

www.maieutiek.nl

VI Christelijke denkwijze

- ▣ Opkomst van het maatschappelijke.
- ▣ De ervaring van lijden is een wezenlijk deel van de dagelijkse levenservaring.
- ▣ Augustinus is de kerkvader die onomwonden duidelijk maakt dat het kwaad niet in de wereld kan liggen, want dat is de schepping van de almachtige.
- ▣ '*Umwertung aller Werten*'

www.maieutiek.nl

The life of the mind

- Denken; Oriënteren op de Schrift. Interpretatie gekoppeld aan kerkelijke hiërarchie.
- Willen; 'ik wil niet' → 'ik wil'
 - invoegen in het juiste gedrag
- Oordelen; De werkelijkheid wordt a.h.w. in tweeën gedeeld.
 - De wereld van de voorouders.
 - De gelovigen die Gods regels hanteren

www.maieutiek.nl

Geweten

- Niet langer kan de mens vertrouwen op zijn innerlijk als leidraad voor het handelen.
- Dit betekende dat de cognitie en de stem van de zielzorger bepalend werden voor de 'goede' gedragingen. → internalisatie.
- Biecht als externe dialoog met geweten
- Persoonlijk geweten dat zich bezighoudt met goed en kwaad ontstaat hier door internalisatie (hervormingen)

www.maieutiek.nl

VII Descartes

- Met behoud van God ontwikkelt hij een denken.
- De wereld wordt nu verdeeld in de '*res extensa*' en de '*res cogitans*'.
- De waarheid krijgt een overdraagbare status. De werkelijkheid kan nu in termen van waarheid die een werkzaamheid vertegenwoordigen, worden overgedragen.
- Betekenisverlies

www.maieutiek.nl

The life of the mind

- Denken; Ten eerste is er denken in een directe relatie met de kennis en het gezond verstand, ten tweede is er het denken over betekenisverlening binnen het geloof.
- Willen; Gericht op de toekomst. Gefilterd door oordeel.
- Oordelen; Gezond verstand en Waarheidsvertoog

www.maieutiek.nl

Geweten

- Tot de menselijke conditie hoort in de tegenwoordige westerse samenleving ook het aanbrengen van een persoonlijk geweten. Deze laat tot ontwikkeling gekomen menselijke mogelijkheid is nu zo alom aanwezig dat we het ontbreken hiervan zien als pathologisch.

www.maieutiek.nl

VIII Denkende machines en betekenisverlening

- Juist omdat rationaliteit alle gebieden gaat beslaan komt de vraag naar betekenis weer in zicht.
- Pluraliteit en nataliteit als basis.
- Persoonlijk geweten (Socrates) en het oordeel van de gemeenschap (netwerk van betrekkingen) zijn beide voorwaardelijk.

www.maieutiek.nl

IX denken als tegenwicht

- ▣ De metafoor van de wolk
- ▣ Rol voor het individueel geweten en het oordeelsvermogen van de gemeenschap als zuiverend ten opzichte van politieke ontsparing.
- ▣ Rol van onbewuste invloed is wellicht veel groter dan die van wat wij onder woorden kunnen brengen.

www.maleutiek.nl

Woorden

- ▣ Denken is bij Arendt altijd talig, dat is een verkeerd beeld.
- ▣ Woorden hebben echter wel macht; ze voeden het onbewuste, wijzen zaken aan en laten andere liggen.
- ▣ De regels zijn in woorden gevat, de tegenwerping berust vaak op een gevoel.
- ▣ Woorden kunnen het gevoel ordenen en ondersteuning bieden tegen groepsdruk.

www.maleutiek.nl

Daden

- ▣ Het publieke domein is waar het denken zichtbaar wordt als verschijnsel;
- ▣ Niet alleen in de zin dat iemand als denker blijft staan terwijl de rest opschuift, maar ook in woorden, daden en houding.
- ▣ Dat vormt het concrete (politieke) speelveld, dat als verschijnsel weer haar effect heeft op wat wij kunnen denken.

www.maleutiek.nl